

هشدار قاضی القضاة

آیا نوبت پایان سکوت در برابر ترک فعل‌ها رسیده است؟

[illegible]

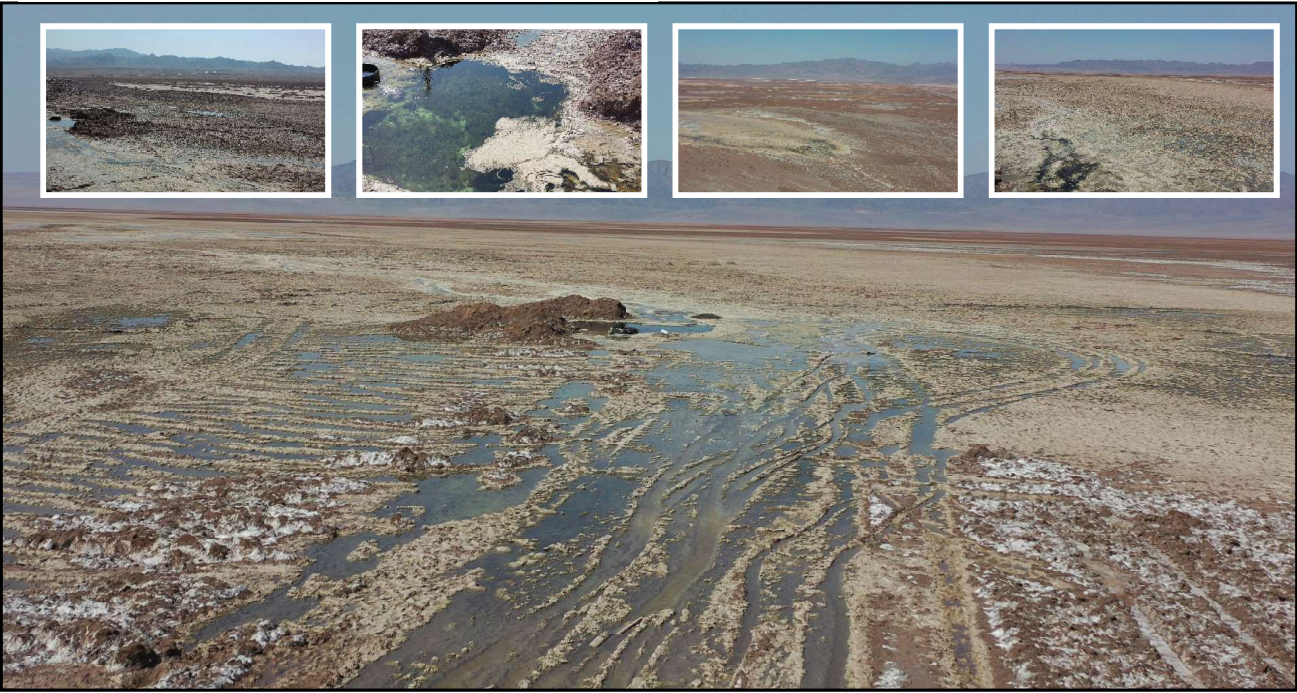
آقای حافظ محیط زیست؛
وقتی نمی‌توانید از کویر مراقبت کنید کاری به خزر نداشته باشید!
«داد» ستانی کویر نشینان بر عهده کدام شخص است؟

ستاد

مجلس شورای اسلامی

سابقه از آب شیرین کن های شکر شکر معدنی چادرملو در منطقه سیدکان ساند

[illegible]

در این میان، به نظر می‌رسد که در صورتی که دولت ایران به درخواست آمریکا عمل نکند، احتمالاً به تنش‌های بیشتری در منطقه خواهیم دید. این موضوع می‌تواند به نفع هیچ‌کس نباشد و تنها به زیان مردم منطقه منتهی شود.

در ادامه، به بررسی نقش‌های مختلف در این بحران خواهیم پرداخت. از جمله: ایران، آمریکا، اسرائیل، عربستان سعودی، قطر، امارات متحده امارات متحده عربی، و سایر کشورهای منطقه.

همچنین، به بررسی علل این بحران و راه‌های حل آن خواهیم پرداخت. امید است که با درک عمیق‌تر از این موضوع، بتوانیم به راه‌حلی عادلانه و پایدار دست یابیم.

در پایان، به بررسی تأثیرات این بحران بر منطقه و جهان خواهیم پرداخت. امید است که بتوانیم به درک بهتری از این موضوع دست یابیم.

در ادامه، به بررسی نقش‌های مختلف در این بحران خواهیم پرداخت. از جمله: ایران، آمریکا، اسرائیل، عربستان سعودی، قطر، امارات متحده امارات متحده عربی، و سایر کشورهای منطقه.

همچنین، به بررسی علل این بحران و راه‌های حل آن خواهیم پرداخت. امید است که با درک عمیق‌تر از این موضوع، بتوانیم به راه‌حلی عادلانه و پایدار دست یابیم.

در پایان، به بررسی تأثیرات این بحران بر منطقه و جهان خواهیم پرداخت. امید است که بتوانیم به درک بهتری از این موضوع دست یابیم.

مهم‌ترین اخبار

مردان مسلح در راهپایزگی
 در راهپایزگی‌های اخیر، مردان مسلحی را دیده‌اند که در میان جمعیت پناهندگان حرکت می‌کردند. این افراد به گفتهٔ برخی از پناهندگان، به آن‌ها کمک می‌کردند تا از مرزهای ایران عبور کنند.

شایسته‌سازی
 تهرانی‌ها در حال بررسی شایسته‌سازی برای پناهندگان ایرانی هستند. این فرآیند شامل بررسی مدارک تحصیلی و کاری پناهندگان است تا بتوانند در بازار کار ایران به اشتغال بپردازند.

تلفات و زخمی‌شدگان
 تلفات و زخمی‌شدگان در جریان درگیری‌های اخیر در منطقهٔ شمال غربی ایران، به گفتهٔ مقامات ایرانی، به بیش از ۱۰۰ نفر رسیده است.

آفتاب

روزنامهٔ ایران

مهم‌ترین اخبار

مردان مسلح در راهپایزگی
 در راهپایزگی‌های اخیر، مردان مسلحی را دیده‌اند که در میان جمعیت پناهندگان حرکت می‌کردند. این افراد به گفتهٔ برخی از پناهندگان، به آن‌ها کمک می‌کردند تا از مرزهای ایران عبور کنند.

شایسته‌سازی
 تهرانی‌ها در حال بررسی شایسته‌سازی برای پناهندگان ایرانی هستند. این فرآیند شامل بررسی مدارک تحصیلی و کاری پناهندگان است تا بتوانند در بازار کار ایران به اشتغال بپردازند.

تلفات و زخمی‌شدگان
 تلفات و زخمی‌شدگان در جریان درگیری‌های اخیر در منطقهٔ شمال غربی ایران، به گفتهٔ مقامات ایرانی، به بیش از ۱۰۰ نفر رسیده است.

مردان مسلح در راهپایزگی
 در راهپایزگی‌های اخیر، مردان مسلحی را دیده‌اند که در میان جمعیت پناهندگان حرکت می‌کردند. این افراد به گفتهٔ برخی از پناهندگان، به آن‌ها کمک می‌کردند تا از مرزهای ایران عبور کنند.

شایسته‌سازی
 تهرانی‌ها در حال بررسی شایسته‌سازی برای پناهندگان ایرانی هستند. این فرآیند شامل بررسی مدارک تحصیلی و کاری پناهندگان است تا بتوانند در بازار کار ایران به اشتغال بپردازند.

تلفات و زخمی‌شدگان
 تلفات و زخمی‌شدگان در جریان درگیری‌های اخیر در منطقهٔ شمال غربی ایران، به گفتهٔ مقامات ایرانی، به بیش از ۱۰۰ نفر رسیده است.

آفتاب

روزنامهٔ ایران

مردان مسلح در راهپایزگی
 در راهپایزگی‌های اخیر، مردان مسلحی را دیده‌اند که در میان جمعیت پناهندگان حرکت می‌کردند. این افراد به گفتهٔ برخی از پناهندگان، به آن‌ها کمک می‌کردند تا از مرزهای ایران عبور کنند.

شایسته‌سازی
 تهرانی‌ها در حال بررسی شایسته‌سازی برای پناهندگان ایرانی هستند. این فرآیند شامل بررسی مدارک تحصیلی و کاری پناهندگان است تا بتوانند در بازار کار ایران به اشتغال بپردازند.

تلفات و زخمی‌شدگان
 تلفات و زخمی‌شدگان در جریان درگیری‌های اخیر در منطقهٔ شمال غربی ایران، به گفتهٔ مقامات ایرانی، به بیش از ۱۰۰ نفر رسیده است.

«سال‌هاست که به عنوان یک خبرنگار، در روزنامه آفتاب یزد، هفته‌نامه آفتاب حقوقی و اکنون روزنامه آفتاب حقوقی، نسبت به رهاسازی پساب‌های بسیار خطرناک آب‌شیرین‌کن‌های یکی از شرکت‌های بزرگ معدنی و صنعتی در عرصه‌های ملی، تخریب منابع طبیعی، آلودگی سفره‌های آب زیرزمینی و تهدید زیستگاه‌های طبیعی هشدار داده‌ام. مستندات این موضوع نیز بارها در اختیار مسئولان ذی‌ربط، از جمله دستگاه قضایی، قرار گرفته است؛ اما تاکنون پاسخی روشن یا اقدام مؤثری که افکار عمومی را اقناع کند، مشاهده نشده است.»

در سفر قریب الوقوع و احتمالی سید ابراهیم رئیسی به دیار قنات و قنوت و قناعت

رئیس جمهور در سفر به یزد به این ۳ سوال پاسخ دهد؛

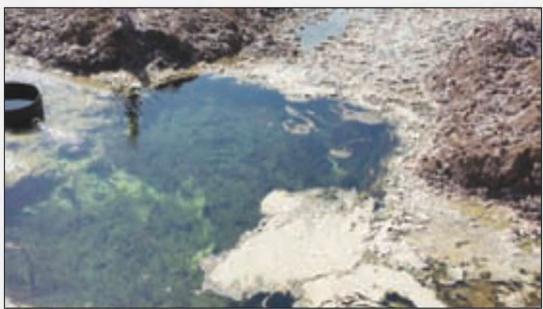
آب انتقالی چادر ملو به یزد در کجا مصرف می شود؟

انتقال آب از دریای عمان به یزد در چه مرحله‌ای است؟!

آیا حفاظت از کویر برای دولت مهم است یا چادر ملو همچنان

پساب آب شیرین کن های خود را در کویر رها می کند؟

پاسخ به لاکچری سازی ها و نهضت ملی مسکن و... بماند برای بعد

**وزرای نیرو، صمت و رئیس سازمان حفاظت از محیط زیست
مواضع خود را شفاف بیان کنند**

مواضع خود را شفاف بیان کنند

«آب شیرین کن های چادرملو»؛ قاتلان خاموش کویر

تخفیف سخاوتمندانه برای احداث جاده یا نابودی کویر؟!

آفتاب حقوقی / منصور مظفری - مدیرمسئول :
 نخستین نشست شورای عالی قوه قضائیه پس از تمديد حكم رياست حضرت آيتالله محسنی اژهای، حامل پیامهای مهمی در حوزه صيانت از حقوق عامه، مقابله با فساد و تکریم مردم بود؛ پیامهایی که بازتاب گستردهای در میان فكار عمومی و فعالان رسانه‌ای داشت.

ریاست قوه قضائیه با صراحت تأکید کردند: «اگر کسی در حاکمیت کار مردم را لنگ بگذارد، قابل بخشش نیست.» همچنین بر ضرورت از بین بردن زمینه‌های فساد، مقابله با رفتارهای فسادزا، تبیین عملکرد دستگاه‌ها برای مردم و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مردمی در حکمرانی تأکید کردند. این سخنان، نشان‌دهنده عزم جدی دستگاه قضایی برای ارتقای سلامت اداری و صیانت از حقوق مردم است.

ما در کنار این رویکرد ارزشمند، انتظار می‌رود موضوع «ترک فعل» نیز با همان جدیت مورد توجه قرار گیرد.

«سال‌هاست که به عنوان یک خبرنگار، در روزنامه آفتاب یزد، هفته‌نامه آفتاب حقوقی و اکنون روزنامه آفتاب حقوقی، نسبت به رهاسازی پساب‌های بسیار خطرناک آب‌شیرین‌کن‌های یکی از شرکت‌های بزرگ معدنی و صنعتی در عرصه‌های ملی، تخریب منابع طبیعی، آلودگی سفره‌های

این دستگاه برای مبارزه با فساد پرداخته، بر کسی پوشیده نیست؛ اما در کنار برخورد با مفسدان، برخورد با «ترک فعل» مسئولانی که با بی‌توجهی یا تعلل، زمینه بروز خسارت به منابع ملی و حقوق عمومی را فراهم می‌کنند نیز ضرورتی انکارناپذیر است.

حضرت آیت الله محسنی اژه‌ای:

اینجانب که پیش از ورود به فعالیت رسانه‌ای در سطح ملی نیز با روحیه جهادی و دغدغه‌مندی جنابعالی نسبت به مصالح نظام آشنا بوده‌ام، با احترام درخواست می‌کنم دستور فرمایید پرونده این موضوع و موارد مشابه، با نگاه ویژه به صیانت از حقوق عامه مورد بررسی قرار گیرد. اگر ترک فعل یا قصوری در انجام وظایف قانونی رخ داده است، مطابق قانون با عاملان آن برخورد شود و نتیجه بررسی‌ها نیز برای تنویر افکار عمومی اطلاع‌رسانی شود.

بی‌تردید تحقق عدالت، تنها با برخورد با مفسدان کامل نمی‌شود؛ بلکه برخورد با بی‌تفاوتی، تعلل و ترک فعل مسئولانی که زمینه تضییع حقوق مردم و تخریب سرمایه‌های ملی را فراهم می‌کنند نیز بخش مهمی از عدالت‌خواهی و اعتمادسازی در جامعه است.

آب زیرزمینی و تهدید زیستگاه‌های طبیعی هشدار داده‌ام. مستندات این موضوع نیز بارها در اختیار مسئولان ذی‌ربط، از جمله دستگاه قضایی، قرار گرفته است؛ اما تاکنون پاسخی روشن یا اقدام مؤثری که افکار عمومی را اقناع کند، مشاهده نشده است.»

پرسش مردم همچنان پابرجاست؛ بر اساس کدام مجوز قانونی، ده‌ها حلقه چاه در منطقه سیاهکوه اردکان، سپیدان، ساغند و بهاباد حفر و مورد بهره‌برداری قرار گرفته است؟ چگونه رهسازی پساب‌های شور و آلاینده آب‌شیرین‌کن‌ها در عرصه‌های ملی ادامه دارد، در حالی که اخطارهای دستگاه‌های مسئول از جمله شرکت آب منطقه‌ای و سازمان حفاظت محیط زیست نیز نتوانسته مانع این روند شود؟ اگر تخلفی رخ داده، چرا با عاملان آن برخورد قاطع صورت نمی‌گیرد و اگر تخلفی در کار نیست، چرا افکار عمومی از دلایل آن مطلع نمی‌شود؟

حضرت آیت الله محسنی ازهای بارها بر نقدپذیری، شنیدن صدای مردم و نقش رسانه‌ها در مطالبه‌گری تأکید کرده‌اند. همین رویکرد، امید رسانه‌ها را برای پیگیری مسائل مرتبط با حقوق عامه افزایش داده است. برخورد با فسادهای کلان و مفسد اقتصادی، از نقاط قوت عملکرد قوه قضائیه در سال‌های اخیر بوده و هزینه‌هایی که

نقدرای وحدت رویه شماره ۸۳۵ هیات عمومی دیوان عالی کشور از منظر اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها ، تفسیر مضیق قوانین کیفری ، تفکیک قوا و ممنوعیت قیاس

دکتر پیمان حاج محمود عطار
دکترای حقوق کیفری و جرم شناسی،
وکیل دادگستری

عباس شیرزاد
مستشار پیشین
دیوان محاسبات کشور

رأی وحدت رویه شماره ۸۳۵ مورخ ۲۸ شهریور ۱۴۰۲ هیأت عمومی دیوان عالی کشور، با تسری حکم ماده ۶۵۰ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) به شهادت کذب نزد مقامات دادسرا، به اختلاف رویه موجود پایان داده است. هرچند این رأی از منظر کارآمدی نظام عدالت کیفری قابل دفاع به نظر می‌رسد، اما از حیث اصول بنیادین حقوق کیفری و حقوق اساسی، نقدهای مهمی بر آن وارد است:

الف) تعارض با اصل قانونی بودن جرم و مجازات:

اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها که در اصل سی و ششم قانون اساسی، ماده ۲ قانون مجازات اسلامی و اسناد بین‌المللی حقوق بشر مورد تأکید قرار گرفته است، اقتضا می‌کند که جرم و مجازات تنها به موجب قانون و با بیان روشن و صریح قانونگذار تعیین شود. در زمان تصویب ماده ۶۵۰ قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۷۵، دادسراهای عمومی و انقلاب منحل شده بودند و تحقیقات مقدماتی در دادگاه انجام می‌شد. پس از احیای دادسراها در سال ۱۳۸۱، قانونگذار با وجود اصلاح قوانین متعدد، ماده ۶۵۰ را اصلاح نکرد و تصریحی مبنی بر شمول آن نسبت به شهادت دروغ نزد بازپرس با دادیار به عمل نیاورد. بنابراین، توسعه قلمرو این ماده از طریق رأی وحدت رویه، این پرسش را ایجاد می‌کند که آیا مرجع قضایی می‌تواند با تفسیر، رفتاری را که قانونگذار به طور صریح جرم‌انگاری نکرده است، مشمول حکم کیفری قرار دهد؟ پاسخ سنتی حقوق کیفری به این پرسش منفی است؛ زیرا قلمرو جرم باید به وسیله قانونگذار و نه مرجع قضایی تعیین شود.

ب) تعارض با اصل تفسیر مضیق قوانین کیفری و تفسیر به نفع متهم:

یکی از مهم‌ترین اصول پذیرفته‌شده حقوق کیفری، اصل تفسیر

مضیق قوانین کیفری است. هرگاه درباره شمول یا عدم شمول یک حکم کیفری تردید وجود داشته باشد، تفسیر باید به نفع متهم صورت گیرد. در پرونده حاضر تردیدی جدی درباره شمول ماده ۶۵۰ نسبت به شهادت کذب در دادسرا وجود داشت؛ چنان‌که همین اختلاف موجب صدور آرای متعارض در محاکم شد. وجود اختلاف قضایی خود نشان‌دهنده ابهام قانون است. هیأت عمومی دیوان عالی کشور به جای رفع این ابهام به سود متهم، با استناد به «کشف مراد مقنن» و «هدف قانونگذار»، قلمرو ماده ۶۵۰ را توسعه داده است. این شیوه استدلال، هرچند از منظر سیاست جنایی قابل فهم است، اما با اصل تفسیر مضیق قوانین کیفری و قاعده تفسیر به نفع متهم سازگاری کامل ندارد.

در حقوق کیفری، سکوت یا ابهام قانون نباید از طریق تفسیر قضایی به زیان متهم برطرف شود؛ بلکه این وظیفه قانونگذار است که در صورت وجود خلأ، قانون را اصلاح کند.

ج) تعارض با اصل تفکیک قوا:

بر اساس اصل پنجاه و هفتم قانون اساسی، وظیفه قانونگذاری بر عهده قوه مقننه و وظیفه قوه قضائیه، اجرای قانون و تفسیر آن در چارچوب قانون است. هرچند هیأت عمومی دیوان عالی کشور مطابق قانون صلاحیت ایجاد وحدت رویه دارد، اما این اختیار نباید به گونه‌ای اعمال شود که در عمل به ایجاد یا توسعه جرم بینجامد. در رأی وحدت رویه شماره ۸۳۵، دیوان عالی کشور با استناد به ماده ۲۰۹ قانون آیین دادرسی کیفری، ضمانت اجرای کیفری ماده ۶۵۰ را به مرحله تحقیقات مقدماتی نیز تسری داده است؛ در حالی که ماده ۲۰۹ صرفاً تکلیف بازپرس به تفهیم حرمت و مجازات شهادت دروغ را بیان کرده و خود متضمن جرم‌انگاری مستقل نیست. از این منظر می‌توان استدلال کرد که هیأت عمومی، به جای تفسیر قانون، خلأ ناشی از عدم اصلاح ماده ۶۵۰ را جبران کرده و درواقع وارد قلمرو قانونگذاری شده است؛ امری که با اصل تفکیک قوا سازگاری کامل ندارد.

د) ممنوعیت قیاس:

در حقوق کیفری، قاضی تنها مجاز به اجرای حکم صریح قانون است و نمی‌تواند به استناد شباهت میان دو وضعیت، حکم کیفری را از یکی به دیگری تسری دهد. هرگونه توسعه قلمرو جرم از طریق قیاس، با اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها منافات دارد. هیأت عمومی دیوان عالی کشور استدلال کرده است که چون در زمان تصویب ماده ۶۵۰ قانون مجازات اسلامی، دادسرا وجود

نداشت و تحقیقات مقدماتی در دادگاه انجام می‌شد و پس از احیای دادسرا، این وظیفه به بازپرس منتقل شده است، بنابراین حکم ماده ۶۵۰ نیز باید به شهادت کذب نزد مقامات دادسرا تسری یابد. این استدلال هرچند از حیث منطق عملی قابل درک است، اما از منظر اصول حقوق کیفری به قیاس نزدیک می‌شود؛ زیرا قانونگذار در متن ماده ۶۵۰ هیچ اشاره‌ای به مقامات دادسرا نکرده و دیوان عالی کشور با مقایسه دو وضعیت حقوقی متفاوت، حکم کیفری را به وضعیتی تسری داده که قانون درباره آن ساکت است. در واقع استدلال رأی چنین است: «چون تحقیقات مقدماتی قبلاً در دادگاه انجام می‌شد و اکنون در دادسرا انجام می‌شود، پس حکم کیفری سابق نیز باید به دادسرا سرایت کند.» این دقیقاً همان شیوه استدلالی است که در نظریه حقوق کیفری از آن به عنوان قیاس یاد می‌شود.

البته ممکن است گفته شود که دیوان عالی کشور صرفاً اراده قانونگذار را کشف کرده و نه اینکه جرم جدیدی ایجاد کرده باشد؛ اما این دفاع نیز محل تردید است، زیرا کشف اراده مفروض قانونگذار، هنگامی که به توسعه قلمرو جرم و محدود کردن آزادی‌های افراد منجر شود، نمی‌تواند جایگزین نص صریح قانون شود. به همین دلیل بسیاری از حقوقدانان معتقدند هرگاه میان «کارآمدی سیاست جنایی» و «اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها» تعارض ایجاد شود، باید اصل قانونی بودن بر ملاحظات کارآمدی مقدم دانسته شود؛ زیرا امنیت قضایی شهروندان اقتضا می‌کند هیچ رفتاری بدون نص روشن قانونی، جرم تلقی نشود. از این منظر، رأی وحدت رویه شماره ۸۳۵ را می‌توان نمونه‌ای دانست که مرز میان تفسیر قانون، توسعه قضایی قانون و قیاس کیفری را با ابهام مواجه کرده است؛ ابهامی که می‌تواند در آینده زمینه توسعه سایر مقررات کیفری از طریق تفسیر قضایی را نیز فراهم آورد و این امر با فلسفه اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها سازگار نیست.

نتیجه:

بی‌تردید، مبارزه با شهادت کذب و حمایت از کشف حقیقت، از اهداف مهم سیاست جنایی است؛ اما تحقق این هدف نباید با عدول از اصول بنیادین حقوق کیفری همراه باشد. اگر قانونگذار اراده داشت شهادت دروغ نزد مقامات دادسرا را مشمول ماده ۶۵۰ قرار دهد، شایسته بود این موضوع را به صراحت در متن قانون بیان کند. از این رو رأی وحدت رویه شماره ۸۳۵ هرچند از حیث کارکرد عملی موجب رفع خلأ موجود شده است، اما از منظر اصل قانونی بودن جرم و مجازات، اصل تفسیر مضیق قوانین کیفری و اصل تفکیک قوا، محل نقد جدی است. به نظر می‌رسد راه حل اصولی، اصلاح صریح ماده ۶۵۰ توسط مجلس شورای اسلامی بود، نه توسعه دامنه جرم‌انگاری از طریق تفسیر قضایی.

اهمیت شرکت های حمل و نقل بین المللی کالا در نظام حقوق حمل و نقل ایران

حمیدرضا به گذر
وکیل پایه یک دادگستری متخصص حقوق
حمل و نقل از اسپانیا

اهمیت شرکت‌های حمل‌ونقل بین‌المللی کالا در نظام حقوقی ایران را باید از دو منظر کلان بررسی کرد: **نقش حیاتی آن‌ها در توسعه تجارت خارجی و اقتصاد کشور** از یک سو، و **چالش‌های جدی حقوقی و مقرراتی فراروی آن‌ها** از سوی دیگر. این شرکت‌ها نه تنها به‌عنوان مجریان عملیات جابه‌جایی کالا، بلکه به‌عنوان عاملان اصلی ثبات و توسعه این صنعت حیاتی شناخته می‌شوند. نقش و کارکرد کلیدی شرکت‌های حمل‌ونقل بین‌المللی امروزه نقش این شرکت‌ها فراتر از یک نماینده صرف برای مدیریت عملیات حمل‌ونقل است. آن‌ها طیف وسیعی از خدمات، از جمله حمل‌ونقل ترکیبی (چندوجهی) کالا را به مشتریان ارائه می‌دهند و به‌عنوان اپراتورهای حمل‌ونقل ترکیبی ایفای نقش می‌کنند. این تحول، اهمیت آن‌ها را در زنجیره تأمین و تجارت بین‌الملل دوچندان کرده است. اهمیت آن‌ها در نظام حقوقی ایران را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. تسهیل‌کننده تجارت و ترانزیت: این شرکت‌ها حلقه اتصال تولیدکننده و مصرف‌کننده در بازارهای جهانی هستند.

نهادهای قانون‌گذار، مانند گمرک جمهوری اسلامی ایران، برای تسهیل و تسریع در امور ترانزیت، اختیارات تغییر مسیر خروجی کالاهای ترانزیتی را به مدیران گمرکات اجرایی واگذار کرده‌اند تا درخواست شرکت‌های حمل‌ونقل بین‌المللی را بررسی کنند. این اقدام نشان‌دهنده جایگاه ویژه این شرکت‌ها در تصمیم‌گیری‌های عملیاتی کشور است.

۲. موضوع قوانین و مقررات خاص: به دلیل اهمیت راهبردی، فعالیت این شرکت‌ها موضوع قوانین و آیین‌نامه‌های متعددی است. برای نمونه، شورای عالی هماهنگی ترابری کشور، آیین‌نامه‌ای تحت عنوان «تأسیس و فعالیت شرکت‌های حمل‌ونقل بین‌المللی» را تصویب کرده است. با وجود این، بسیاری از این مقررات (مانند آیین‌نامه مربوط به حمل‌ونقل جاده‌ای) سال‌هاست که به‌روزرسانی نشده‌اند و فعالان بخش خواستار اصلاح آن‌ها برای شفاف‌سازی و کاهش هزینه‌ها هستند. چالش‌های حقوقی و مقرراتی با وجود نقشی که این شرکت‌ها دارند، نظام حقوقی ایران با چالش‌های جدی در قبال آن‌ها مواجه است که می‌تواند بر کارایی و توسعه این صنعت تأثیر منفی بگذارد: مهلت کوتاه اقامه دعوا (مرور زمان): یکی از مهم‌ترین نقدهای وارد بر نظام حقوقی ایران، مهلت بسیار کوتاه ۹۰ روزه برای طرح دعوا علیه شرکت‌های حمل‌ونقل است که در بند ۳ ماده ۲۱ آیین‌نامه مذکور تعیین شده است.

این مدت‌زمان با اصول پذیرفته‌شده در اسناد بین‌المللی مانند قوانین نمونه فی‌اِیتا (FIATA) که معمولاً مهلت ۹ ماهه را تعیین می‌کنند، همخوانی ندارد. چنین مهلت کوتاهی، صاحبان کالا را در

طرح دعوی خسارت با دشواری‌های جدی مواجه می‌کند. تعارض با قوانین بالادستی: علاوه بر ناهماهنگی با رویه‌های بین‌المللی، این مهلت ۹۰ روزه از نظر حقوقی نیز محل ایراد اساسی است. محققان حقوقی معتقدند: صلاحیت وضع قاعده: تعیین مهلت اقامه دعوا (مرور زمان) از اختیارات قانون‌گذاری است که در صلاحیت انحصاری مجلس شورای اسلامی قرار دارد و شورای عالی هماهنگی ترابری (یک نهاد اجرایی) صلاحیت وضع چنین قاعده‌ای را ندارد. تعارض با قانون تجارت: این مقرر به ماده ۳۹۳ قانون تجارت ایران که مدت زمان بیشتری را برای طرح دعوا در نظر گرفته، در تعارض است و به همین دلیل، اعتبار حقوقی آن زیر سؤال رفته است.

تعدد مقررات و نهادهای تصمیم‌گیر: فعالان این بخش از تعدد مراکز تصمیم‌گیری، هزینه‌های غیرضروری، اخذ ضمانت‌های غیرکارشناسی و نبود صدای واحد از سوی بخش خصوصی انتقاد دارند. این مسائل، فرآیند فعالیت شرکت‌ها را پیچیده و کند کرده است جمع‌بندی شرکت‌های حمل‌ونقل بین‌المللی کالا، رکنی حیاتی برای نظام حقوقی و اقتصادی ایران در عرصه تجارت جهانی هستند. با این حال، نظام حقوقی فعلی با کاستی‌هایی همچون مقررات ناهماهنگ، رویه‌های اداری پیچیده و به‌ویژه قاعده ناعادلانه و غیرکارشناسی مهلت ۹۰ روزه برای اقامه دعوا، نه تنها از پشتیبانی بهینه از این شرکت‌ها بازمانده، بلکه می‌تواند مانعی جدی برای توسعه و رقابت‌پذیری آن‌ها ایجاد کند. اصلاح این مقررات و هماهنگ‌سازی آن‌ها با قوانین بالادستی و رویه‌های بین‌المللی، از ضرورت‌های اجتناب‌ناپذیر نظام حقوقی ایران است.

- صاحب امتیاز و مدیرمسئول: دکتر منصور مظفری / وکیل پایه یک دادگستری
- آدرس: تهران - خیابان شهید مطهری - ابتدای قائم مقام فراهانی، کوچه ۲۶، پلاک ۱۰
- یزد - بلوار ۲۲ بهمن - ابتدای کوچه اعظم ۰۹۱۲۸۴۳۷۰۱۸
- تلفن: ۰۹۱۲۲۹۹۱۷۹۶ - ۰۹۱۳۱۵۱۵۲۱۰ - ۸۸۳۲۸۷۴۳ ایمیل: aftab.yz@gmail.com

بررسی ارکان تحقق جرم ربا در حقوق کیفری ایران؛ تحلیلی بر ماده ۵۹۵ قانون مجازات اسلامی

میثم سلمانی پور

گفتار دوم: عنصر مادی جرم ربا و زمان تحقق آن

یکی از مهم‌ترین مباحث مربوط به ماده ۵۹۵، تعیین زمان تحقق جرم است.

از دیدگاه حقوق کیفری، عنصر مادی جرم مجموعه رفتار خارجی است که قانونگذار آن را ممنوع اعلام کرده است. در جرائمی که تحقق آنها وابسته به ایجاد نتیجه خاص است، تا زمانی که نتیجه مورد نظر حاصل نشود، جرم کامل تحقق نمی‌یابد.

در ماده ۵۹۵ نیز اگرچه قانونگذار از توافق و معامله سخن گفته است، اما در نهایت تحقق جرم را به «دریافت» مال یا وجه اضافی پیوند زده است. بنابراین صرف درج شرط ربوی در قرارداد، تنظیم سند، صدور چک یا سفته و حتی ایجاد تعهد پرداخت، بدون انتقال واقعی مال اضافی، عنصر مادی جرم را کامل نمی‌کند.

این برداشت با اصل تفسیر مضیق قوانین کیفری نیز سازگار است؛ زیرا در موارد تردید نمی‌توان دامنه جرم را توسعه داد و رفتارهایی را که قانونگذار به صراحت جرم ندانسته است، مشمول مجازات قرار داد.

از سوی دیگر، در بسیاری از جرائم مالی نیز صرف ایجاد تعهد، معادل تحصیل منفعت محسوب نمی‌شود و قانونگذار تحقق جرم را منوط به وصول مال دانسته است. بنابراین تا زمانی که رباگیرنده منفعت نامشروع را دریافت نکرده باشد، نتیجه مجرمانه حاصل نشده است.

گفتار سوم: امکان تحقق شروع به جرم ربا

اگر جرم ربا را از جرائم مقید به نتیجه بدانیم، این پرسش مطرح می‌شود که وضعیت شخصی که عملیات وصول مال ربوی را آغاز کرده ولی موفق به دریافت آن نشده است، چگونه باید تحلیل شود.

فرض کنید شخصی مبلغی را با شرط دریافت سود ربوی قرض داده و برای تضمین بازپرداخت، چکی مشتمل بر اصل دین و مبلغ ربوی دریافت کرده است. پس از سررسید، وی با مراجعه به بانک، گواهی عدم پرداخت اخذ می‌کند و سپس از طریق اجرای ثبت یا اقامه دعوا، وص

ول وجه چک را مطالبه می‌کند، اما پیش از وصول مبلغ، عملیات اجرایی متوقف می‌شود.

در این فرض، توافق ربوی پیش‌تر تحقق یافته و مرتکب نیز اقدامات مستقیم برای وصول منفعت نامشروع را آغاز کرده است، اما نتیجه مورد نظر یعنی دریافت مال ربوی محقق نشده است.

با توجه به ماده ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی، هرگاه مرتکب قصد ارتکاب جرم را داشته و عملیات اجرایی آن را آغاز کند ولی جرم به علت عاملی خارج از اراده او کامل نشود، حسب مورد رفتار وی می‌تواند شروع به جرم محسوب شود.

البته پذیرش این تحلیل در خصوص جرم ربا با دو مانع روبه‌رو است. نخست آنکه قانونگذار در ماده ۵۹۵ حکم خاصی درباره شروع به جرم بیان نکرده است. دوم آنکه تشخیص آغاز عملیات اجرایی همواره امری موضوعی است و باید از مقدمات صرف تفکیک شود.

با این وجود، به نظر می‌رسد اقداماتی مانند مطالبه قضایی مبلغ ربوی، درخواست صدور اجرائیه، تعقیب عملیات اجرای ثبت یا اجرای احکام و سایر اقدامات مستقیم برای وصول مال، در صورت احراز قصد مجرمانه، می‌تواند از مرحله مقدماتی عبور کرده و وارد قلمرو عملیات اجرایی شود. در نتیجه، در مواردی که وصول مال ربوی به علتی خارج از اراده مرتکب محقق نشود، بررسی رفتار از منظر شروع به

ربا از جمله رفتارهایی است که افزون بر حرمت قطعی در فقه اسلامی، در نظام حقوق کیفری ایران نیز جرم‌انگاری شده است. با این حال، نحوه نگارش ماده ۵۹۵ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) در خصوص ارکان تحقق جرم، زمان وقوع آن، قلمرو شمول نسبت به ربای قرضی و ربای معاملی و همچنین وضعیت توافق‌های پس از سررسید دین، زمینه برداشت‌های متفاوتی را فراهم کرده است. مقاله حاضر با روش توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر اصول حقوق کیفری، مبانی فقه امامیه و قواعد عمومی جرم، به بررسی این ابهامات می‌پردازد. نتیجه تحقیق نشان می‌دهد که جرم ربا از جرائم مقید به نتیجه است و تحقق آن مستلزم دریافت واقعی مال یا وجه اضافی است. همچنین ماده ۵۹۵ هر دو نوع ربای قرضی و ربای معاملی را در بر می‌گیرد و در مواردی که وصول مال ربوی محقق نشده اما مرتکب عملیات اجرایی را آغاز کرده است، امکان بررسی رفتار از منظر شروع به جرم، با رعایت شرایط مقرر در ماده ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی، قابل طرح خواهد بود.

مقدمه

ربا یکی از قدیمی‌ترین نهادهای حقوق مالی در فقه اسلامی است که ممنوعیت آن نه تنها ریشه در آموزه‌های قرآنی دارد، بلکه از دیدگاه اقتصادی نیز با هدف جلوگیری از استثمار مالی و برقراری عدالت در روابط معاملاتی مورد توجه قرار گرفته است. قانونگذار جمهوری اسلامی ایران نیز با الهام از همین مبانی، علاوه بر ممنوعیت مدنی معاملات ربوی، ارتکاب آن را جرم دانسته و برای اشخاص دخیل در آن مجازات تعیین کرده است.

با وجود این، ماده ۵۹۵ قانون مجازات اسلامی از حیث شیوه بیان، از دقت تقنینی کافی برخوردار نیست. استفاده هم‌زمان از اصطلاحاتی مانند «توافق»، «معامله» و «دریافت» موجب شده است که درباره زمان تحقق جرم، قلمرو شمول ماده و ماهیت رفتار مجرمانه اختلاف نظر ایجاد شود.

پرسش اصلی آن است که آیا صرف توافق بر پرداخت زیاده برای تحقق جرم کفایت می‌کند یا تحقق جرم منوط به دریافت واقعی مال اضافی است؟ همچنین آیا ماده ۵۹۵ صرفاً ربای معاملی را شامل می‌شود یا ربای قرضی را نیز در بر می‌گیرد؟ افزون بر این، اگر مرتکب پیش از دریافت مال ربوی، عملیات اجرایی وصول آن را آغاز کند، آیا رفتار وی می‌تواند شروع به جرم محسوب شود؟

گفتار نخست: مفهوم ربا و اقسام آن

فقه‌های امامیه ربا را به طور کلی به دو دسته تقسیم کرده‌اند: ربای قرضی و ربای معاملی.

ربای قرضی عبارت است از اینکه قرض‌دهنده شرط کند قرض‌گیرنده هنگام بازپرداخت، مالی بیش از آنچه دریافت کرده است بپردازد. این نوع ربا مبتنی بر عقد قرض است و تحقق آن وابسته به وجود شرط زیاده در رابطه قرضی است. در مقابل، ربای معاملی مربوط به مبادله دو کالای هم‌جنس است که از اموال مکیل یا موزون باشند و یکی از دو عوض از دیگری بیشتر باشد. در این فرض، منشأ حرمت، عدم تساوی دو عوض در معامله است، نه وجود عقد قرض.

هر دو نوع ربا در فقه امامیه ممنوع بوده و قانونگذار نیز با الهام از همین مبنا، آنها را مشمول ضمانت اجرای کیفری قرار داده است.

جرم قابل دفاع خواهد بود؛ هرچند تصمیم نهایی در هر پرونده با دادگاه است.

گفتار چهارم: قلمرو ماده ۵۹۵ نسبت به ربای قرضی و ربای معاملی

بررسی ساختار ماده ۵۹۵ نشان می‌دهد که قانونگذار هر دو نوع ربا را در یک ماده گردآوری کرده است.

بخش نخست ماده ناظر به معاملاتی است که در آنها دو مال هم‌جنس با زیاده مبادله می‌شود و به ربای معاملی اختصاص دارد. بخش دیگر ماده، که از دریافت مبلغی بیش از میزان پرداخت‌شده سخن می‌گوید، ناظر به ربای قرضی است؛ زیرا تنها در عقد قرض است که مفهوم بازپرداخت مبلغ بیشتر از اصل پرداختی مطرح می‌شود.

بنابراین، محدود کردن قلمرو ماده به ربای معاملی یا ربای قرضی، با ظاهر قانون و مبانی فقهی سازگار نیست.

گفتار پنجم: توافق‌های پس از سررسید دین و ربای جاهلی

از مباحث مهم فقهی و حقوقی، توافق بر افزایش مبلغ دین پس از فرا رسیدن موعد پرداخت است.

در این حالت، ممکن است هنگام انعقاد قرارداد اولیه هیچ شرط ربوی وجود نداشته باشد، اما پس از سررسید، بدهکار در برابر تمدید مهلت، پرداخت مبلغ بیشتری را بپذیرد.

این وضعیت را نمی‌توان بدون بررسی اوضاع و احوال، همواره ربا یا همواره توافق مشروع دانست.

اگر افزایش مبلغ در واقع ادامه همان رابطه قرضی و وسیله‌ای برای تحصیل سود در مقابل تمدید مهلت باشد، ماهیت ربوی آن قابل دفاع است.

در مقابل، چنانچه توافق جدید بر پایه نهادهای مستقلی مانند صلح، سازش، ابراء جزئی یا جبران خسارت ناشی از تأخیر در اجرای تعهد منعقد شده باشد، ممکن است وصف ربوی بر آن صدق نکند.

از این رو، تشخیص ماهیت چنین توافق‌هایی نیازمند بررسی دقیق قصد مشترک طرفین، ساختار قرارداد و آثار حقوقی آن است.

نتیجه‌گیری

تحلیل ماده ۵۹۵ قانون مجازات اسلامی نشان می‌دهد که جرم ربا در زمره جرائم مقید به نتیجه قرار می‌گیرد و تحقق آن مستلزم دریافت واقعی مال یا وجه اضافی است. بنابراین صرف توافق بر پرداخت زیاده یا ایجاد تعهد، بدون وصول منفعت ربوی، برای تحقق جرم تام کافی نیست.

همچنین ماده ۵۹۵ هر دو نوع ربای قرضی و ربای معاملی را در بر می‌گیرد و تفکیک این دو صرفاً از حیث نحوه تحقق عنصر مادی جرم است.

در خصوص شروع به جرم نیز، هرچند قانونگذار حکم اختصاصی مقرر نکرده است، اما با توجه به قواعد عمومی ماده ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی، در مواردی که مرتکب عملیات اجرایی وصول مال ربوی را آغاز کرده ولی به علتی خارج از اراده وی نتیجه محقق نشده باشد، امکان طرح عنوان شروع به جرم از منظر حقوقی قابل دفاع به نظر می‌رسد؛ هرچند احراز آن منوط به تشخیص دادگاه و احراز آغاز عملیات اجرایی است.

در نهایت، با توجه به ابهامات موجود در متن ماده ۵۹۵، تفسیر این مقررره باید همواره با رعایت اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها، اصل تفسیر مضیق قوانین کیفری و مبانی فقه امامیه انجام شود تا ضمن حفظ هدف قانونگذار در مقابله با ربا، از توسعه بی‌ضابطه قلمرو مسئولیت کیفری جلوگیری شود.